

Titel: Jeppe Vægters Betragtninger over Staten og det almindelige Beste, samlede paa hans Natte-Vagt i Aaret 1771.

Citation: "Jeppe Vægters Betragtninger over Staten og det almindelige Beste, samlede paa hans Natte-Vagt i Aaret 1771.", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 15, ? nr 8* på Børsen, 1771, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_015-shoot-workid1_015_008.pdf (tilgået 30. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 15

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Jeppe Vægters Betragtninger over Staten og det

almindelige Beste,

samlede paa hans

Natte-Bagt

i Aaret 1771.

Selges i Bogladen No. 8. paa Børsen.

2

Tilskrift.

Velædle og Høylærde Hr. Magister Vielgeschrey!

Jeg, Hr. Magister bør dem dette Blad tilskrive; Thi vi i mange Ting hinanden lige blive:

De vaage Nætterne, jeg og det samme gjør; De skrige, skraale fælt, det samme jeg og bør. De Nat og Dag med Flid projecters Hob

formere,

Og jeg den hele Nat har Lyst til at studere.

Jeppe,

Vægter i Uttopia ved Professor-Gaden.

3

Da jeg gaaer vaagen den hele Nat paa Kiøbenhavns Gader, saa kan intet være mere naturligt, end at jeg tillige studerer den hele Nat, og efter min ringe Forstand gjør mange Forslag eller Projecter. — Derimod kan indvendes mange Ting. Først vil man maaskee paastaae, at Vægterne sove lige saa meget som andre Folk. Kan nok være; men jeg er ikke af det Slags Vægtere. Jeg hverken boer, sover eller holder Vertshuus paa min Post. Men vil man spørge: hvorledes kan du studere, Vægter, naar du har ingen Bøger? da svarer jeg saaledes: jeg har kiendt mange saa kaldte Lærde, endog Magistrer, som med alle deres Bøger dog ere forekomne mig som Dosmere. Kan man nu blive en Dosmer med hele Stuer fulde smuk indbundne, store og tykke

4

Bøger; saa kan maaskee en Vægter blive klog og lærdt uden alle Bøger.

Saaledes kan jeg og uden Bøgers Hielp gjøre Projecter eller Forslag; thi dem gjør jo enhver Tosse, besynderlig de fra Persepolis. Men skal jeg vel troe, det aldrig er billigt eller tilladeligt, at gjøre saadanne Forslag. Jo, jeg som Vægter tør paastaae, at Verden uden disse Projecter endnu meget skulle ligne sit første Chaos, eller sin første Raahed. Den som har opfundet Skrive-Friheden, har jo og giort et Project, og hvor nyttigt er ikke dette, da derved tusinde Fordele aabenbares, der ellers ret som en Gnist maatte qvæles

under Asken. Nu vil jeg da og til at gjøre nogle Forslag. Det er mueligt, at jeg undertiden feyler; thi er intet Menneske uden Feyl, vilde det være et artig Syn at see en Vægter fuldkommen, da end ikke den beste Magister er frie for dem. — Saa meget kan jeg sige til mit Forsvar, at jeg ingen Penge forlanger, hverken i Forskud, Mellemskud eller Efterskud som visse Franske; men at

5

jeg tvertimod maae betale Bogtrykkeren paa der dyreste, for at faae mine Indfald bekiendtgjorte- Mit første Forslag er da: man skulle skabe ferre Magistre og Studentere.

Jeg har en kiødelig Broder, som er Magister. Hele Byen sværger paa, han har lært mange rare Ting, og alle bukke meget dybt for Ham. Imidlertid maae jeg dog føde denne min Broder af min stakkels Vægter-Gage, og dette kommer mig selsomt for. Jeg har kuns lært Vægter-Versene, og kan dermed føde Kone og Børn, da min lærde Hr. Broder, som kan uden ad paa sine Fingre, jeg tør sige Ti Tusinde Bøger, ikke kan føde sig selv.

Jeg har tit tænkt herpaa om Natten paa min Post og befundet, at denne Stats-Feyl flyder deraf, at der ere for mange Studentere og mange flere end Staten kan hielpe. Hvis der vare Tyve til Tredive Reserve-Vægtere imod hver, som virkelig er antagen, saa vilde det gaae vor hæderlige Orden ligeledes; thi disse Reserve-Vægtere maatte nødvendig sulte ihjel. Da

6

der nu ere saa mange Reserve-Studentere imod hver, som virkelig er i Embede, saa kan man let begribe saa mange Studenteres Nød og Trang. Den Forskiel er der dog, at en Reserve-Vægter kan sauge og hugge Brænde; men en Student kan ikke bære Fiesk fra Stranden. Tilmed er hele Studenteriets Forfatning slet indrettet. Hvad Hielp har de vel i Fattigdom, og hvor ulykkelige ere de ikke i Sygdom, da endog de almindelige Hospitaler staae tillukte for dem, og de ingen ugentlige Syge-Penge har, som alle andre Selskabs Lemmer. Alle Mennesker ere haarde imod dem, og jeg troer, deres Egne mest. Jeg spurgte engang min lærde Spekhøker Mortensen, hvoraf det kunde komme sig, at Folk havde Medlidenhed med en blind Tigger, med en halt Tigger, en lam Tigger, men ikke med en lærd Tigger? det kommer deraf, svarede denne skarpsindige Mand, at alle frygte for, at blive blinde, halte, lamme; men de allerfleste veed tilforladelig vist, og ere fuldkommen overbeviiste om, at de aldrig blive lærde. Jeg har

7

stor Medlidenhed med forladte Lærde, og skjønt jeg som Vægter burde være haardhertet, kan jeg dog forsikre, at jeg ikke uden inderlig Medynk kan ser en Lærd i Jammer og Elendighed. Den bekiendte Ole Smede-Svend, som har skrevet saa ziirlig og net om Risen-Grød, har forsikret mig, at den første og største Lærde i Europa, og den største Poet, maatte tigge sit Brød Dør fra Dør, Huus fra Huus. Hvad Under da, om en stakkels Student i vore Tider kunde begiere en billig Hielp, og det ofte af dem, som ere ham samme pligtige og skyldige? — Bemeldte Ole har og fortalt mig, at den lærde Plautus maatte trække Mølle som de blinde Heste; at den eneste rette Lærde i Spanien sultede ihjel; at en af Frankerigs største Zirater døde paa et Hospital, hvilket dog var en stor Lykke; thi her er ingen Hospitaler eller Klostere hverken for Magistre eller Studentere.

Sandt er det, der ere mange unyttige Lærde. Magister Skiærop, som fordriver, sin hele Livs Tid med at partere Fluor og Ed-

8

derkopper, er langt fra ikke saa nyttig som jeg, der om Natten vogter Folk fra Tyve og Voldsmænd, redder deres Huse fra Ildsvaade, siger dem hvad Klokken er, og om Dagen skiærer godt Folkes Brænde, studerer og gjør Projecter. Disse ere nyttige Fordele for Staten, men hvad pokker hielper det at skiære Fluor op? Jeg veed og, at der ere mange urimelige og skadelige Lærde, alle disse Ister-Brødre, som Atheister, Deister, Naturalister, Egoister, Idealister, Materialister, Pyrronister, og en pokkers Mængde flere. Ole Smed har sagt mig, at disse Pyrronister tvivle om alle Ting. Hvis jeg var saaledes sindet, duede jeg ikke engang til at være Vægter; thi hvis jeg tvivlede paa Ild-løs, naar Husene stode i Lys-Lue, da fik Byen snart en Ulykke, og den Spanske Kappe med sin lette Hat vilde blive Jeppes visse Lod og Deel. Men i alt dette har jeg dog Medynk med de Lærde, og ønsker dem over hele Verden,- men helst i vore Nordlige Lande, en bedre Skiebne.

9

Beklageligt er det, at de fleste af dem, naar Flid og vaagne Nætter har udtæret deres Ungdoms Kraft, i en høy Alder endda maae hielpeløse bortdøe, uden at kunde opnaae deres Ønske, at tiene Gud, Kongen og Landet.

Alle disse tilkommer med Rette en og samme Gravskrift, hvilken best udtrykkes i efterfølgende Linier:

Her hviler nu ved Hipocrene En fattig og foragtet Mand,

Som ved sin Møye vandt allene,

At leve i en usel stand.

Der er beklageligt, at de Lærde ere lige saa ringe agtede i den underjordiske Verden; thi vi veed af den hæderlige og velbereyste Niels Klims bekjendte Reyse-Beskrivelse, at han som en gammel og ærværdig Philosophiæ Baccalaureus, kunde der ikke blive andet end Løber, og uagtet alle sine ypperlige Testimonia blev begejnet med stor Haanhed og Foragt. Men a propos Niels Klim, da er siden Holbergs Tider opdaget adskillige Indretninger, som han

10

gjorde, medens han var underjordisk Keyser, hvoraf jeg vil meddele Læseren følgende, for at spare paa mine egne Projecter til en anden Gang:

1) Alle Slags Laug, hvad Navn de end have kunde, skulde vorde ophævede. Man forbyder Folk at brygge, brænde og bage selv. Hvorfor ikke og at koge selv, og til sidst at spise selv? Man forbyder Folk uden for Laugene at arbejde. Hvorfor afskiærer man ikke tillige de virksomme Redskaber, og saaledes sætter dem uden for Menneskeligheden?

2) Alle Academiske Forelæsninger, Taler og Disputatzer skulde holdes i Landets eget Sprog; thi at handle anderledes, er som oftest at skiule sin Vankundighed i fremmede Sprog, og forhutle sit eget.

3) Da Folkemængden er et Riges Lyksalighed, bør alle Religioner taales, Ægteskabene paa alle muelige Maader forthielpes, alle Laug og Monopolier ophæves, ingen Forskiel gøres paa Arbejdernes Flid, Indsigt og Vind-

11

skibelighed, af den Aarsag, at de ere af forskiellig Religion og Folke-Slag.

4) Ingen maae holde stærke eller skadelige Drikke til Fals. Man forbyder og brænder Atheisternes og Deisternes Skrifter; da de dog alle fra Verdens Begyndelse neppe har gjort saa stor Skade, som Brændeviin paa en eneste Dag.

NB. Denne Forordning holder jeg meget af. Havde den for været til, havde Frans Dragon ikke forhugget mit Ansigt i Fior, og jeg behøvede da ikke hvert Øyeblik at trække paa Raadstuen snart med en, snart med en anden.

5) Ingen maae studere, uden han har Midler, med mindre ham andensteds fra maatte vorde anviist en vis Penge-Sum, som er i sikre og paalidelige Hænder; thi foruden den store Skade det er for Landet, og foruden alle de Ulykker, den fattige Lærde har tilfælles med andre Fattige, har han oven i Kiøbet det smertelige Uheld, at han formedelst en forbedret Smag haardere føler sine Lidelser og Mangel

12

end andre. Desuden er hans Legeme ved Studeringer blevet svækket og ømskindet, saa han ofte mere gruer for Lidelser og ubevandt Arbejde, end den haarde og hærdede Pøbel, som, saa at tale, har Kobber Legemer.

NB. Havde denne Forordning været, saa skulde jeg nu ikke have nødig, at sauge Brænde om Dagen, skrige paa Gaden om Natten, og udpine mit gamle Legeme, for at føde min Magister Broder, ja ofte tage Brødet fra mig selv, min Kone og Børn, for at fylde hans slunkne Tarm.

6) Ingen maae foragtes paa Grund af uægte Barn, eller derfor udelukkes fra noget Landets Gode; thi enhver maae jo nødvendig være fornøyet med de Forældre, Skiebnen giver ham, da ingen kan vælge sig Forældre, førend han selv er bleven til.

13

Men at jeg ikke med al for megen Alvorlighed skal falde mine Læsere kiedsommelig, og at jeg ved Forandringer kan fornøye dem, vil jeg anføre nogle lystige og artige Historier om Niels Klim, som ikke findes i den almindelige Beskrivelse. Og som min lærde Broder ofte har sagt mig: Variato delectat, og jeg selv af Erfarenhed har lært, at alle Mennesker ere for Forandringer, og at en Haandfuld Spøg oven paa det Alvorlige, kommer ret tilpas, saa vil jeg slutte dette mit Blad med nogle skiemtende Fortællinger om den berømte Niels Klim.

Første Historie.

Da Niels Klim var bleven Keyser, og hovmodede sig af Lykken, vilde han engang spotte en gammel Frue, som i sin Ungdom havde været meget smuk. Madame! sagde han til hende, hvor længe er det siden de kom fra Skiønheds Land ? fra dette Land kom jeg, svarede Damen, da Keyseren kom fra Kispusien; thi i dette Land var Niels Klim løbet fra

14

Armeen og havde forstukket sig i en Bagerovn. Keyseren blev baade rød og bleg; men hvad kunde han gjøre andet, end tie?

Saa spotter ingen, ar I ey bespottes skal; Fordi I har Forstand, er ey en anden gal, Man haver Spotteren og stræber sig at hevne, Man mindste Ære ey en Spottere vil levne.

Anden Historie.

Da en lærd Storpraler engang forestillede Keyser Klim, at han kunde gjøre Sølv af Metal, og han anholdt om et anseligt Forskud, sendte Klim ham en stor Sæk, og lod ham sige: siden han kunde gjøre saa meget Sølv, som han vilde, behøvede han allene en Sæk, for at lægge det i, og i øvrigt intet.

Guldmagere! seer her, at eders Væv og Pral Just ikke mægtig er at gjøre alle gal.

Tredie Historie.

Klim var engang hæftig syg; han følte det best selv, skjønt Lægerne forsikrede ham, at

15

ham feylede saa got som intet. O Regentere! udraabte Klim, hvor haard er ikke Eders Skiebne, da man endog i Eders sidste Døds Time søger at hykle og lyve for Eder. O Fyrster! hvis I kan, da tager Jer i Agt For Hykler-Tungen, som saa ofte haver bragt Saa Mangen værdig Printz i stor Fordervelse, Som elsket af sit Folk, sit Folk og elskede. Den beste Fyrste sig saa let forblinde kan, Naar Hyklerens Forgift hans Hierte griber an, Og mørkner Lyset, som var før i hans Forstand.

Fierde Historie. Der kom engang en til Keyser Klim, og gav sig ud for en stor Kunstner. Hvad Kunst kan du da? sagde Klim, jeg kan paa en Længde af tre Favne kaste Erter igiennem et Syenaals-Øye. Klim befalede, at give ham en Skieppe Erter og en Snees Syenaale, men vilde aldeles ikke see hans Kunst. See, Line-Dandsere, og Mæstre for Balletter, Klim eders kcume Spring i megen Agt ey setter,

16

Nu er der Lande nok, hvor Daler tusind viis Til eder deles ud, som eders Kunsters Priis. En nyttig Embeds-Mand, et Lands Zirat og Ære Tit med langt mindre Løn maa vel fornøyet være; Men leved Klim endnu, maaskee I neppe fik Det som fornødent var for Livet at ernære, Langt mindre nød I da til Overflod og Ære, Saa det vist anderledes gik.

I ere, siger man, til stor Fornøjelse,

Vel an, jeg under da Jer det Nødtørstige, Men ikke meer.

At I med Overflod skal fyldes og med Ære, Det kan fornuftigt ey paa nogen Maade være, Og det jeg meget nødigt seer.